

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Verscheijnt **Vrijdags** voor den eersten Woensdag der maand en wordt den Leden van het **Natuurhistorisch Genootschap in Limburg** gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 3.60 per jaar, afzonderlijke nummers 30 cent. Auteursrecht voorbehouden.

De heer **van Rummelen** meent, dat 't niets

anders is dan 'n z.g. „slakkesteen” afkomstig uit 'n ijzerfabriek ergens in België. Dergelijke steenen worden zeer veel gevonden o.a. aan den kant der Noordzee en zijn dan meestal afkomstig uit Engeland.

Rector Crémers houdt hem voor slakken-lava-steen van Niedermendig en laat meerdere steenen van dit soort, in 't Museum aanwezig, kijken; steenen gevonden o.a. te Schinnen, te Doenrade, te Amstenrade, allemaal plaatsen, waar 'n verklaring van 't voorkomen van „slakken” zoo niet onmogelijk, dan toch zeer moeilijk mag heeten.

Daarenboven beroept hij zich op 't getuigenis van Dr. Alph. Erens, die kort geleden in 't Museum deze steenen heeft gezien en ze ook voor „Niedermendig” hield.

Tegelijkertijd vertoont hij een drietal lava-steenen van Niedermendig in de buurt van Valkenburg gevonden en door Dr. Erens aan 't Museum ten geschenke gegeven.

Dr. W. C. Klein in „Het Diluvium langs de Limburgsche Maas”, Hoofdstuk VII, schrijft op blz. 84 als volgt: „Over Stollingsgesteenten in het Limburgsche grint deelde Erens (Recherches sur les formations diluviennes du Sud des Pays-Bas, Bull. de la Soc. belge de géologie, t. V, 129, Mém., pag. 14) veel belangrijks mede, dat echter aanvulling behoeft door nieuwe studie te velde. Hij geeft b.v. Rijngesteenten aan (pierre ponce en lave leucitique scoriacée de Niedermendig) van een groeve bij Smeermaas en hier ligt een middenteras, dat slechts door de Maas kan zijn afgezet.”

Klein betwijfelt derhalve dat Erens nabij Smeermaas, dergelijk gesteente zou gevonden hebben. 't Is daarom van zeer veel belang dat er op deze steenen goed acht worde gegeven.

De heer **Rijk** heeft een witte kwartsiet meegebracht uit de buurt van Gronsveld, waarin zich een mineraal bevindt, hetwelk volgens den heer **v. Rummelen** pyriet is. *)

Nog heeft de heer **Rijk** meegebracht een riekend viooltje tusschen gewone blauwe dito's staande langs den weg Eijdsen—St. Geertrui gevonden. Dit exemplaar heeft 'n rood-bruine kleur.

De Voorzitter merkt op dat op dezen vorm gelijkende exemplaren ook in den Museumtuin staan. Deze komen echter niet voor in 't wild, maar zijn 'n Zuidelijke vorm, sinds lang in tuinen gecultiveerd (*viola mirabilis*).

De heer **v. d. Zwaan** meent dat op 't oogeblik, de inhoud van het Maandblad „te zwaar” is. De behandelde onderwerpen en dan daarbij nog in eene vreemde taal, gaan boven het begrip van verreweg de meeste leden. Hij zou graag zien dat er meer populair geschreven stukken in gepubliceerd werden.

De Voorzitter meent, dat juist door het hoog-wetenschappelijk peil waarop het Maandblad staat, ons Genootschap zoo'n goeden naam heeft tot zelfs ver buiten de grenzen van ons land.

Wat betreft 't gebruik van vreemde talen, Pater Schmitz heeft daarover z.i. 'n afdoende verklaring gegeven in No. 12 van den 13den jaargang.

Dit wil echter niet zeggen dat de Voorzitter er niets zou voor voelen om „elck wat wils te geven”. Blijft 't ledental der Vereeniging toenemen, zoodat, dank de contributiegelden, het Maandblad dra nog uitgebreid kan worden, dan zullen we, zegt hij, zeer zeker zorgen, dat ook meer populaire stukken daarin verschijnen.

Dr. Beckers meent dat, op dit gebied, reeds veel bereikt zou worden als de verslagen der maandelijksche vergaderingen wat meer uitgebreid konden gegeven worden. De stoffen toch op die vergaderingen behandeld, leenen er zich meestal heel goed toe, om de verhandelingen daarover op prettige, leerzame wijze in het Maandblad weer te geven.

Br. Bernardus heeft 'n paar *Zwanen mossels* (*Anodonta cygnea* L.) meegebracht, gevonden tusschen Mariënwaard en Severen (Amby). De Voorzitter wijst er op dat tengevolge van 't veelvuldig gedempt worden van oude vijvers en grachten, welke vroeger zoo veel in Zuid-Limburg waren rondom en nabij oude kasteelen en boerenhofsteden, deze diersoort meer en meer bij ons gaat verdwijnen. Hij beveelt zich aan voor toezending van alle mogelijke zoetwatermollusken uit Limburg.

Het Museum bezit hiervan bereids 'n pracht-collectie, doch het aantal vindplaatsen is nog voor veel uitbreiding vatbaar.

De heer **Nyst** ondersteunt dit verzoek ook met 't oog op 't feit dat Pater Schmitz, gelijk deze aan spreker mededeelde, na zijn terugkomst in Valkenburg, speciaal de bestudeering van zoetwatermosselen zou ter hand willen nemen.

Br. Bernardus heeft verder meegebracht één exemplaar van *Vlotvaren* (*Salviniana natans* All.), ook uit de buurt van Severen. Hoe zeldzaam dit waterplantje is, blijkt wel uit wat Dr. de Wever hieromtrent schrijft in „z'n lijst van wildgroeiende en eenige gekweekte Planten in Zuid-Limburg”: „*Vlotvaren* is slechts éénmaal bij Canne, aan de Belgische grens, waargenomen.”

In overig Nederland werd het volgens Heukels alleen aangetroffen bij Zwolle en Leerdam.

't Plantje van Br. Bernardus kwam uit 't water te voorschijn, toen hij daaruit haalde een *Kransvederkruis* (*Myriophyllum verticillatum* L.). Blijkens z'n zoo even aangehaalde lijst is de laatste uit de buurt van Amby ook bekend aan Dr. de Wever.

Br. Bernardus vraagt vindplaatsen van pikzwarte watertor en van Zoetwaterkreeft, alsmede van *Belemnieten* uit 't eluvium in de buurt van Epen. Over een en ander wordt hij uitvoerig ingelicht.

De Eerwaarde heer **Kengen** verzoekt, voor schooldoeleinden, hem te willen afstaan oude Jaargangen van Jaarboeken en Maandbladen, waarin gehandeld wordt over planten.

De Voorzitter zegt zulks toe en deelt tegelijkertijd de ontvangst voor de Bibliotheek mede van „Bericht über die wissenschaftliche Leistungen im Gebiete der Entomologie“, Jaargang 1838—1868 in vijf deelen, gebonden. Ze werden geschonken door ons medelid Dr. Mac Gillavry te Amsterdam.

De Eerw. heer **Kengen** deelt mede dat gisteren op de terreinen der Steenfabriek „Bosscherveld“ weer een neolithische (?) put is te voorschijn gekomen, waarin zich $\pm$ 1.10 M. diep een stukje been bevond (humerus-fragment van hond?). In dit beenstuk is een gat, hetwelk allen schijn heeft daarin door menschenhanden geboord te zijn. Heeft dit knookje destijds gediend als werktuig, als sieraad?.... Dr. **Beckers** wijdt over dit onderwerp uit en vertelt hoe praehistorische vondsten hebben aangetoond, dat de mensch in die overoude tijden bereids de kunst verstond om bij levende medemenschen gaatjes in den schedel te boren.

Dr. **Beckers** en Dr. v. d. **Meer** deelen hierover nadere bijzonderheden mede. Gebeurde 't ter bestrijding van ziekten, van booze geesten (bij krankzinnigen b.v.), welke in den mensch waren gevaren en zóó gelegenheid kregen om hun slachtoffer weer te verlaten?...

De Eerw. heer **Kengen** zegt dat Remouchamps verhaalt van 'n praehistorischen schedel, waarin zich nog een stuk steenen wapen bevond. De heer **Fr. Paulussen** herinnert aan een paar schedels, enkele jaren geleden opgegraven te Caberg. In beide schedels zat nog een kogel.

De heer **Caselli** had weer meegebracht een drietal beenderfragmenten van *Mosasaurus* en vertoonde een schelp van *Pecten quadricostata* in vuursteen uit Valkenburg.

De Voorzitter doet hierna mededeeling eener diluviale vondst van *Cervus elaphus* L.

In: „die diluvialen Säugetieren der Niederlande“ (1909) schrijft Professor L. M. R. Rutten: „Te oordeelen naar de groote menigte knoken van Hert en uit 't Caberger diluvium en hun vele voorkomen ook op andere pleistoceene vindplaatsen moet 't Edelhert een der gewoonste Zoogdieren in Holland zijn geweest, tijdens de diluviale periode. De tot nu toe gevonden geweien behooren allemaal tot 't Pohlig'sche ras *Cervus elaphus primigenii*. De vondst van beenderen heeft maar weinig waarde om hunne betrekkelijke zeldzaamheid en hun gebrek aan specifieke kenmerken.”

't Maastrichtsche Museum bezit menig gewestuk van *Cervus elaphus* L. Of die fragmenten ('n 25 stuks!) allemaal diluviale zijn, zouden we niet durven beweren, omdat er zich enkele tusschen bevinden, welke we zelf niet verzamelden, maar voor 't Museum ten geschenke ontvingen met vage aanduiding van vindplaats.

Ditzelfde geldt voor de vele tanden van dit dier, waarover 't Museum beschikt, alsook over

'n Metatarsus (middelvoetsbeen) in 1824 gevonden bij Smeermaas. Tusschen de beenderen in dat jaar bij Smeermaas voor den dag gekomen zijn er ongetwijfeld, welke toen uit alluviale Maasklei zijn gehaald, waaruit ze trouwens, ook nu nog, daar ter plaatse, veel voorkomen. Men heeft destijds op alluviaal en diluviaal niet genoegzaam gelet.

Maar sinds ettelijken tijd (Januari 1926) is 't Museum in 't bezit gekomen van beenderen van *C. elaphus* L., die ontwijfelbaar dateren uit 't diluviale tijdperk.

Bij 't uithalen van grint in de groeve der fabriek „Bosscherveld“, de z.g. „Mammoutgroeve“, was juist boven 't grint een groote vooruitstekende overhangende brok löss blijven zitten, die op 'n goeien dag naar beneden kwam tuimelen en de haast volledige resten van 'n hert bleek te bevatten.

'n Dergelijke vondst heeft er in diluvialen grond zeer zeker in Nederland nooit plaats gehad en beter geconserveerde knoken kwamen er nimmer te voorschijn.

't Is alsof ze slechts enkele jaren in den grond hebben gezeten. Dit zoo mooi bewaard gebleven-zijn danken ze aan 't feit, dat ze omgeven zijn geweest met 'n dunne laag door kalk vast aangekit leem, waarin zich hier en daar zand en kiezelsteentjes bevinden. De meeste beenderen dragen nog de duidelijke sporen van 't feit dat ze door kalk, welke tusschen de verschillende gewrichten is binnengedrongen, als 't ware aan een gecementeerd zijn geweest.

Bij 't naar beneden storten van 't geraamte werden vele dezer verbindingen gewelddadig verbroken en verschillende kleine botten zijn, zooals dadelijk zal blijken, verloren gegaan, doordat de werklieden bij 't verzamelen niet genoegzaam opgelet hebben.

Van den kop is niets aanwezig. Dit komt ons zeer vreemd voor, omdat van de 7 halswervels er vijf aanwezig zijn, en wel: de atlas en de vier laatste halswervels. De 2de, de *Epistropheus* en de 3de wervel ontbreken en zijn waarschijnlijk door onoordeelkundig verzamelen verloren gegaan. De atlas is maar heel weinig beschadigd; 5, 6 en 7 zijn mooi gaaf; no. 4 is erg gehavend.

De heel versche breuken zoowel bij dezen wervel als bij al de overige knoken, welke beschadiging vertoonen, geven duidelijk aan dat de beschadiging heeft plaats gehad bij 't te voorschijn komen van dit merkwaardige skelet. Iets wat erg te bejammeren valt, doch hetwelk niet meer te veranderen is. Van de overige wervels zijn er elf bewaard gebleven; de uitsteeksels van sommigen hebben erg geleden.

Het heiligbeen (os sacrum) is prachtig geconserveerd.

Van de ribben (*costae*) zijn er 19 bewaard gebleven, benevens enkele fragmenten.

Het borstbeen (*sternum*) is in zijn geheel aanwezig.

De beide schouderbladen (scapulae) zijn gehavend.

Van de voorste ledematen zijn mooi bewaard de beide opperarmbeenderen (humerus), de beenderen van de voorarmen, 2 ellepynen (ulna) met 2 spaakbeenderen (radius) en beide middelhandsbeenderen (metacarpus). Aan een dezer middelhandsbeenderen zitten nog, op de juiste plaats bevestigd, de beide nevenvingers.

Van de beenderen der achterste ledematen zijn de prachtig geconserveerde 2 dijbeenderen (femur), de 2 beenderen van het benedenbeen (tibia et fibula) en de middelvoetsbeenderen (ossa metatarsi) aanwezig.

Van de voetwortelbeenderen (ossa tarsi) is alleen bewaard het rechter sprongbeen (talus).

Van de kootjes der teenen zijn gered 't eerste, tweede en derde of nagellid van den linker naar binnen staanden teen.

*) Nota. Later hebben we den steen vergeleken met de zwerfsteen in het Museum aanwezig en, naar aanleiding hiervan, houden we hem voor een gerolden kwarts, waarin phylliet zit. Is ons vermoeden juist, dan is hij afkomstig uit het Belgische phyllietgesteente.

J. C.

LENTEBODEN.

Wat kan het er heerlijk zijn op dat schoone Severen, vijf minuten westwaarts van Ambij en een goed half uur noordwaarts van Maastricht! Men wordt als het ware betooverd! Je ziet het er Lente worden! Want alle eerstelingen van het voorjaar zijn daar te vinden; wel wat verborgen, maar de vriend der schoone natuur kan ze toch ontdekken.

Ziet, daar half in 't water, de heldere gele *Caltha palustris*, of de zoogenaamde Dotterbloem, in Z.-Limburg ook wel de groote Boterbloem genoemd.

Ze kan het niet langer meer uithouden en wil eens even kijken met den sterk gezwollen knop vlak boven den waterspiegel, alsof ze met welbehagen op zich zelf neerziet en wilde zeggen: ben ik niet schoon? Ja met recht, schoon is ze met haar donker groen glanzende bladeren, de onderste zijn gesteeld, hartvormig, de hogere zijn meer breed dan lang, niervormig gekarteld, kort gesteeld of zittend, de bladstelen zijn gegroefd, naar onder steeds dieper, tot ze eindelijk in een lange scheede, die vrij breed is, uitloopen en eindigt in een bruin vlies dat de stengel omvat.

De bloemen staan alleen aan den top der stengels en ook van de takken. Ze hebben vijf omgekeerde, eironde bladen, die van binnen glanzend geel en van buiten doffer zijn; het zijn kelkbladen; kroonbladen ontbreken. De meeldraden zijn kort, geel, met lijnvormige, naar boven wat bredere helmraden; stampers zijn iets korter dan de meeldraden en hebben

stompe, op de iets naar buiten gebogen punt van vruchtbeginsels zittende stempels. Later zult ge die vruchtjes zien zitten als een ster-vormigen beker bij elkaar. Ze hebben een rij zaden. De plant wordt 15—30 c.M. hoog, is overblijvend, bloeit in Maart—Mei en is vergiftig. Ze groeit op vochtigen moerassigen bodem en vaak ziet men ze in het najaar weer bloeien, soms zijn de bloemen 4—5 c.M. groot in middellijn; stamper en meeldraden zijn tegelijk rijp. De kokervruchten springen wel open door de zon, maar niet ver genoeg dat de zaden er uitkomen; dit kan pas geschieden als ze nat zijn geworden. Dan laten ze haar zaden vallen.

Verder stappende over kronkelpaden, met aan eene zijde verschillende vijvers, zien we aan de andere zijde de katjes van de *Corylus avellana* en die der *Alnus glutinosa* hangen, die U toewuiven, tot op eens onder het kreupelhout nummer twee ons aanziet, als wilde ze zeggen: „ik ben er ook al, wat dunkt U?” En toch, ze is niet zoo ijdel als de vorige, want ze gaat zich niet spiegelen in het rimpelende water; wel is ze wat dorstig aangelegd en houdt van een vochtigen bodem. Ze schijnt zelfs geleerd te hebben nederig te zijn, daarom verschuilt ze zich gaarne tusschen het kreupelhout en het half dorre gras. Natuurlijk, de onkundige doopt ze met den naam van Boterbloem of Dotterbloem, maar daar is geen sprake van. Let maar op: deze heeft 8 spitse helder stralende bloembladjes, van het schitterendste geel en de vorige had er maar 5, doch veel breder. Deze blinken als waren ze fijn gevernist en de Dotter is meer fluweelachtig; deze heeft de bloemstraaltjes wijd uitgespreid en gene half gebogen in den vorm van een kortje, wat van het Grieksche kalathas afkomstig is en toch op het eerste gezicht zoudt ge zeggen het zijn twee dezelfde flora'kinderen. Zeker, vriend, maar weet wel, ze behooren ook tot dezelfde familie, n.l. *Ranunculaceën*. Laat ik het maar niet langer verzwijgen, haar naam is *Ficaria verna* of wel speenkruid. De wortelvezels zijn meest knolvormig verdikt. Haar stengel is liggend als ze weelderig groeit. Maar bij minder wasdom ook wel opstijgend. In de onderste bladoksels vindt men kleine knolletjes. Haar bladeren zijn rond, hartvormig en glanzend, gekarteld, de bovenste hoekig. De bloemkroonbladen zijn smal langwerpig, goudgeel. Haar lengte is 0.04—0.24 c.M.

Het speenkruid bloeit in Maart—Mei en evenals haar voorgangster is ze ook vergiftig.

In Juni sterven de bovenaardsche deelen af en de onderste deelen blijven over, om het volgende jaar weer dezelfde taak te vervullen.

Terwijl ze ons nog nastaart door het kreupelhout en wij het kronkelende beekje, dat daar heel zachtens ruischt, genaderd zijn, ziet men daar onder de slingerende braamstengels en het kreupelhout, blanke zilveren bloembladjes, van een andere lentebode, warm verscholen.